

İki Dilli Türk Çocuklarına Türkçe Öğretimi Üzerine Bir İnceleme

A Review on Turkish Teaching to Bilingual Turkish Children

İki Dilli Türk Çocuklarına Türkçe Öğretimi. Ahmet Karabulut, Muhammet Tunagür (Ed.)

Ankara, Akademisyen Kitabevi, 2021, 316 Sayfa, ISBN: 978-625-7496-01-8

Murat ŞİMŞEK¹

Anahtar kelimeler

İki dillilik, Çok dillilik, Çok kültürlülük, Türkçe Öğretimi, Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretimi

Keywords

Bilingualism, Multilingualism, Multiculturalism, Turkish Education, Turkish Education as a Foreign Language

Ana dili, kişinin kimliğini oluşturan en önemli unsurlardan biridir ve kişinin dünyasını, çevresini, kendisini tanımasını sağlar. Dünyanın neresinde olduğu fark etmeksizin kişinin zihin dünyasının ve kültürel belleğinin oluşmasına katkıda bulunur. Ana dili öğretimi, bir milletin kültürel kimliğinin gelecek kuşaklara aktarımında önemli bir köşe taşı konumundadır. Kişinin önceki kuşaklarla kültürel ve tarihî bağını koruması, örf ve âdetlerini öğrenmesi, yazılı eserlerini okuyabilmesi özellikle de kültürel kimliğini kaybetmemesi açısından ana dilini öğrenmesi şarttır.

Türkiye Cumhuriyeti sınırlarının dışında yaşayan milyonlarca Türk bulunduğu ve bu toplulukların çocuklarının buldukları ülkelerin eğitim sistemlerine dâhil olması sebebiyle ana dillerinin

Başvuru/Submitted: 30.11.2021 • **Kabul/Accepted:** 07.12.2021 **Online Yayın/Published Online:** 20.12.2021

Sorumlu yazar/Corresponding author: Murat Şimşek (Doktora Öğrencisi), İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Yabancı Dil Olarak Türkçe Eğitimi Doktora Programı, İstanbul, Türkiye E-posta: murat.simsek@istanbul.edu.tr ORCID: 0000-0002-2019-7248

Atıf/Citation: Simsek, Murat. "İki Dilli Türk Çocuklarına Türkçe Öğretimi Üzerine Bir İnceleme." Ahmet Karabulut ve Muhammet Tunagür'ün "İki Dilli Türk Çocuklarına Türkçe Öğretimi" adlı eserinin değerlendirmesi "Türkiyat Mecmuası-Journal of Turkology 31, Özel Sayı (2021): 219-224. <https://doi.org/10.26650/iuturkiyat.1031473>

yoǵun bir tahrip altında olduǵu hesaba katıldıǵında yurt dışında ana dili öğreniminin ve öğretiminin önemi anlaşılmaktadır. Yurt dışında yaşayan Türk vatandaşlarının çocuklarının ana dillerini korumaları, millî benliklerini kaybetmemeleri ve bu sayede kültürel kimliklerini gelecek nesillere aktarabilmeleri amacıyla bu duruma özel bir eǵitim programının geliştirilmesi büyük önem arz etmektedir.

2021 yılında Akademisyen Kitabevi tarafından yayımlanan *İki Dilli Türk Çocuklarına Türkçe Öğretimi* isimli eser yurt dışında ikamet eden yurttaşlarımızın çocuklarına Türkçe öğretimindeki mevcut duruma işaret ederek göç olgusu, iki dilliliǵin temel kavramları, iki dillilik ve çok dillilik türleri, yöntem ve teknikler, etkinlik ve materyal tasarımı, öğretim programları, ölçme ve değerlendirme, yurt dışında Türkçe öğretilimi veren kurumlar, sorunlar ve çözüm önerileri gibi farklı konu ve içeriklerde araştırmacılara rehberlik etmektedir. Eser, editörlerin ön sözde de belirttikleri üzere, iki dilli Türk çocuklarına Türkçe öğretiminin önemi, tarihi, mevcut durumun değerlendirilmesi ve çözüm önerileri gibi konularda alanda çalışan ve çalışacak olan araştırmacılara ve ilgililere kaynak kitap olması amacıyla kaleme alınmıştır. Eserin yurt dışında yaşayan yurttaşlarımıza ana dillerinin öğretimi konusunda yeni bir bakış açısı getireceği düşünölmektedir.

Aǵrı İbrahim Çeçen Üniversitesi, Türkçe ve Sosyal Bilimler Eǵitimi Bölümü öğretim üyesi Dr. Ahmet Karabulut ve aynı bölümde Arş. Görevlisi olan Dr. Muhammed Tunagür'ün editörlüğünde hazırlanan eser on beş bölümden oluşmaktadır.

Eserin editörlerinden Dr. Ahmet Karabulut tarafından kaleme alınan ilk bölüm “Yurt Dışına Türk Göçü ve Göçün Etkileri” adını taşımaktadır. Bu bölümde göç kavramından ve göçün tarihinden bahsedildikten sonra özellikle yirminci yüzyılın ikinci yarısında ortaya çıkan Batı Avrupa merkezli göç olgusu incelenmiştir. Söz konusu dönemde iř gücü özelinde gerçekteşen Türk göçünün Avrupa ölkeleri tarafından misafir işçi kavramıyla açıklanması; benzer şekilde devletin kalkınma planlarında vasıfsız iř gücünün hedef ölkelerde çalışıp vasıflı işçiler olarak Türkiye'ye dönecekleri hipotezinin yer alması bölümde yer alan önemli bilgiler arasındadır. Günümüzde yarım asrı aşmış olan göç olgusunun zaman içinde göç edilen ölkelerde misafirlikten kalıcılığa; ölkemizde ise göçmen işçilerin ekonomik kaynak olarak görölmesi bakış açısından hizmet götürölmesi gereken yurttaşlar anlayışına dönüşümü, ilgili konularda kaleme alınan akademik çalışmalara da yer verilerek açıklanmıştır.

“İki Dillilere Yönelik Eǵitimin Temel Kavramları” başlığını taşıyan ikinci bölüm eserini editörlerinden olan Dr. Muhammed Tunagür tarafından yazılmıştır. Tunagür bu bölümde, dil öğretiminin temel kavramlarından başlayarak iki dillilik, çok dillilik ve bu olgulara özgü çeşitli teori, model, yaklaşım ve kavramlara tanımları ve örnekleriyle birlikte yer vermiştir. İki dilli Türk çocuklarının eǵitiminde yer almak isteyen araştırmacı ve eǵitimci adayların özellikle dikkat etmesi ve öğrenmesi gereken son derece önemli kavramların yer aldığı bu bölüm araştırmacının çeşitli akademik kaynaklardan faydalanarak titizlikle çalıştığını gözler önüne sermektedir.

Doç. Dr. Ömer Tuğrul Kara ve doktora öğrencisi Ömer şıhanoğlu tarafından kaleme alınan üçüncü bölüm “İki Dillilik, Çok Dillilik ve Türleri” adını taşımaktadır. Araştırmacılar iki

dillilik kavramını açıkladıktan sonra iki dillilik türlerini; süreç odaklı, bilişsel süreç odaklı, dili kullanım odaklı ve dilin konumu odaklı olmak üzere 4 modele göre sınıflamışlardır. Bahsedilen bu modellere göre on altı tür iki dilliliğin yer aldığı bu bölümde ayrıca çok dillilik kavramı ve çok dilliliğin dört çeşidi de dile getirilmiştir. Daha önce de bu konuyla ilgili akademik çalışmalar kaleme aldıklarından Şihanlıoğlu ve Kara'nın bu bölümdeki hakimiyeti dikkat çekmektedir. İki dilli bireylerin eğitimi alanında görev alacak eğitimcilerin ya da bu alanda çalışacak araştırmacıların ihtiyaç duydukları bilgilere ve kavramlara yer veren bölüm, detaylı örnekler de barındırdığından başvuru eseri olma özelliğini taşımaktadır.

Eserin dördüncü bölümü Dr. Veysel Elkatmış tarafından kaleme alınmıştır ve “İki Dillilere Türkçe Öğretiminde Kuram, Yöntem ve Teknikler” ismini taşımaktadır. Bilindiği üzere henüz iki dilliler özelinde geliştirilmiş bir dil öğretim kuramı bulunmamaktadır ancak araştırmacı burada Demircan'ın (2013) dilin anlatım ve işlevleri açısından ana dili ile yabancı dil öğrenimi arasında bir farklılık olmadığı, bu sebeple yabancı dil öğretme yöntem ve tekniklerinin Türkçe öğretiminde de kullanılabileceği bağlamındaki ifadesinden yola çıkarak bazı kuram, strateji, yöntem ve teknikleri karşılaştırmalı olarak incelemiş ve iki dilli bireylerin öğreniminde kullanılabilirlikleri hakkında açıklamalarda bulunmuştur. Elkatmış, kuramları dile, öğrenciye ve öğrenme ortamına odaklı olmak üzere üçe ayırırken stratejileri öğretim ve öğrenme stratejileri olarak iki kısımda incelemiştir.

Çalışmanın beşinci bölümü Dr. Teymür Erol tarafından kaleme yazılmıştır ve “İki Dillilikte Bellek ve Biliş” adını taşımaktadır. Araştırma iki dilli insanın bellek ve bilişle ilgili araştırmalara odaklanarak iki dillilerin dil edinme, anlama ve üretme süreçleri hakkında bilgi vermektedir. Bu kapsamda iki dilli bellek modelleri olan Weinreich Modeli, Ervin ve Osgood Modeli, Kroll ve Stewart Modeli, De Groot'un Paylaşım Modeli'ne değinilmiştir. Ardından iki dillilikte bilişsel yapı ve sözcüksel erişim konuları hakkında derinlemesine bilgilere yer verilmiştir. Bölüm, farklı çalışmalardan yararlanarak iki dillilerin dili öğrenme ve kullanma biçimlerine dair alan çalışanlarına yol göstermektedir.

Öğretim Görevlisi Feride Tekeli tarafından kaleme alınan altıncı bölüm “İki Dilli Türk Çocuklarına Kelime Öğretimi” adını taşımaktadır. Yurt dışında yaşayan Türklerin Türkçeden gittikçe uzaklaştıklarını ve kelime dağarcıklarının gittikçe daraldığını açıklayan bölümde öncelikle Kelime dağarcığı ve söz varlığı, algısal ve üretici söz varlığı kavramları açıklanmıştır. Hemen ardından kelime öğretim yöntemlerine yer verilmiştir. Sonraki kısımda ise iki dilli Türk çocuklarının söz varlığı Almanca örneklerle karşılaştırmalı olarak verilmiş ve hâlihazırda var olan problemlerden bahsedilmiştir. Çeşitli akademik çalışmalardan destek alınarak vurgulanan sorunlar ve çözüm önerilerinin kelime öğretimi uygulama örnekleriyle taçlandırılması sözcük öğretimi alanındaki eksikliklerin giderilmesi açısından son derece önemlidir.

“İki dillilere Yönelik Anlama Becerilerinin Geliştirilmesi” adını taşıyan yedinci bölüm Dr. Rabia Sena Eser tarafından yazılmıştır. Temel dil becerileri ve anlama becerilerinin açıklanması ile başlayan çalışma, önce dinleme becerisi özelinde ilerlemekte ve dinleme becerisinin geliştirilmesi üzerine önemli bilgiler ve uygulamalara yer vermektedir. Daha sonra ise okuma

becerisi ve okuma becerisinin geliştirilmesine yönelik etkinlikler bulunmaktadır. Bu bağlamda kazanımların ve kazanımları sağlamaya yönelik uygulama örneklerinin sunulması açısından oldukça faydalı bir çalışmadır. İçerik bağlamında çok verimli ve bilgi dolu olan bölüm, alan araştırmacıları ve çalışanları için son derece faydalı bilgiler içermektedir.

Dr. Selvi Demir tarafından yazılan sekizinci bölüm “İki Dillilere Yönelik Anlatma Becerilerinin Geliştirilmesi” adını taşımaktadır. Anlatma becerileri hakkında verilen temel bilgilerle başlayan bölüm konuşma becerisi özelinde ilerlemektedir. Konuşma becerisinin geliştirilmesi için yapılması gerekenler vurgulandıktan sonra etkinlik planı ve uygulama örnekleri daha sonra ise ölçme ve değerlendirme sorularına yer verilmiştir. Hemen ardından yazma becerisi için de aynı süreç ilerlemektedir. Bu bölümde etkinlik planları ve uygulama esasları bütün aşamalarıyla birlikte yer almaktadır. Bu sayede bölüm öğrenciler için adeta bir rehber özelliği kazanmaktadır.

Çalışmanın dokuzuncu bölümü Dr. Dr. Hülya Sönmez tarafından hazırlanmıştır ve “Türkçe ve Türk Kültürü Dersi İçin Etkinlik ve Materyal Tasarımı” adını taşımaktadır. Araştırmacı bölüme iki dilli Türk çocuklarının aldığı Türkçe ve Türk Kültürü derslerinin temel problemlerini açıklayarak başlamış ve ihtiyacı belirlemiştir. Ardından etkinlik planlama, uygulama ve ölçme değerlendirme bağlamında materyal tasarımı konusunun nasıl ilerlemesi gerektiğine dair bir dizi ayrıntılı açıklama yapmıştır. Son olarak becerilere göre etkinlik modelleri ve aşamaları konusunu açıklamıştır. Bölümün son derece detaylı olması ve ilgilileri yönlendirici özellikler taşıması, önemini gün gün artıran materyal tasarımı konusunda eksikliklerin giderilmesini sağlayabilecek ve uygulayıcılara örnek teşkil edebilecek bir çalışma olduğunu göstermektedir.

Eserin onuncu bölümü “Türkçe ve Türk Kültürü Dersi Öğretim Programları (2009 ve 2018 Öğretim Programları) adını taşımaktadır ve Doç. Dr. Mustafa Kaya ve Dr. Teymür Erol tarafından kaleme alınmıştır. Araştırma Türkçe ve Türk Kültürü derslerinin ortaya çıkışının göç olgusu ile ilişkisini ve göç edilen ülkelerdeki statüsünü açıkladıktan sonra Millî Eğitim Bakanlığının hazırladığı programlar hakkında detaylı bilgilere yer vermektedir. Çalışmada programların amaçları, ilkeleri, öğrenme alanları, öğretim stratejileri, yöntemleri, teknikleri, hedeflenen kazanımları, işlenen metinlerin temaları ve ölçme değerlendirme stratejileri hakkında detaylı ve açıklayıcı bilgiler yer almaktadır. İki dilli Türk çocuklarının buldukları ülkelerde katıldıkları Türkçe ve Türk Kültürü derslerindeki durumun, sorunların ve çözüm önerilerinin yer aldığı bölüm hâlihazırda tecrübe edilen eksikliklerin gün yüzüne çıkması bakımından önem taşımaktadır.

Kitabın on birinci bölümü Dr. Demet Sancı Uzun tarafından kaleme alınmıştır ve “İki Dilli Türk Çocuklarına Türkçe Öğretiminde Türk Kültür ve Edebiyatının Yeri” adını taşımaktadır. Araştırmacı çalışmasına dilin bireyin hayatındaki yeri ve önemini açıklayarak başlamıştır. Bireyin dil ile var olduğu ve kendini gerçekleştirdiğini vurgulamıştır. Daha sonra ana dili edinimi ve ikinci dil öğrenimi konularını açıklamış ve Türkçe öğretiminde Türk kültürünün önemine değinmiştir. Türk Edebiyatının Türkçe öğretimindeki önemi ise bölümün temel konusudur ve detaylıca açıklanmıştır. Belki de bölümün tek eksik noktası edebî ürünlerin hangi düzeydeki iki dilli öğrencilerle hangi bağlam ve detayda işlenmesi gerektiğine dair

açıklamaların yüzeysel bir biçimde ifade edilmesidir. Bazı edebiyat metinlerinin sanatlı ve ağır dili de hesaba katıldığında düzeylere uygun bir seçim yapılmasının önemi yadsınamaz bir gerçektir. Dolayısıyla konumuzu oluşturan eser gibi önemli araştırmalarda bu husus unutulmamalı ve derinlemesine ifade edilmelidir.

Dr. Erkan Aydın tarafından kaleme alınan on ikinci bölüm “Yurt Dışında Ana Dil Eğitiminin Yasal Dayanakları ve Yurt Dışında Türkçe ve Türk Kültürü Dersleri” adını taşımaktadır. Araştırma, yurt dışında yaşayan Türk çocuklarının ana dillerini öğrenmeleri konusunun önemini ve bu konuda Millî Eğitim Bakanlığına ve Dışişleri Bakanlığına düşen sorumlulukları açıklayarak başlamaktadır. Göç edilen ülkelerde ana dillerini öğrenmelerini destekleyen yasal dayanaklara da yer verilmektedir. Gerek anayasada gerekse de Millî Eğitim Temel Kanunu’nda yer alan ilgili maddelere titizlikle yer verilmiş, hemen ardından da uluslararası antlaşmalar ve Birleşmiş Milletler, Avrupa Komisyonu gibi kuruluşların aldığı kararlara değinilmiştir. Avrupa Birliği ülkelerinin konu ile ilgili politikaları ve göçmen çocuklarının ana dili öğrenimi ile ilgili kararları ise konunun en önemli kısmını oluşturduğundan özellikle vurgulanmıştır. Bölüm eserin diğer kısımlarına göre daha bürokratik konulara değinse de bu özel durumun hem yasal dayanaklarını hem de bu konuda çalışan kurumları anlatması açısından son derece faydalı bilgiler içermektedir.

Kitabın on dördüncü bölümü Dr. Kürşad Kara tarafından kaleme alınmıştır ve “Yurt Dışında İki Dilliliği Yürüten Kurumlar” adını taşımaktadır. Millî Eğitim Bakanlığı bünyesinde yer alan Avrupa Birliği ve Dış İlişkiler Genel Müdürlüğü ve Yükseköğretim ve Yurt Dışı Eğitim Genel Müdürlüğü ile Türkiye Maarif Vakfı, Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı ve Yunus Emre Vakfı hakkında bazı temel bilgiler bu bölümde yer almaktadır. Bu bölümde eserin diğer bölümlerinde olduğu gibi daha derinlemesine bir araştırma yapılabilir ve kurumların öğretim yaklaşım, yöntem ve tekniklerinden bahsedilebilirdi.

Dr. Ahmet Karabulut’un kaleme aldığı on dördüncü bölüm “İki Dilli Türk Çocuklarına Türkçe Öğretiminde Ölçme ve Değerlendirme” ismini taşımaktadır. Araştırmacı ölçme ve değerlendirme konuları hakkındaki kavramları vurguladıktan sonra ölçmenin eğitimdeki önemine değinmiştir. Daha sonra ise konunun merkezine iki dilli Türk çocuklarını alarak hâlihazırda uygulanan değerlendirme sistemlerinden örneklerin altını çizmiştir. Kontrol listesi, dereceli puanlama anahtarı, öz değerlendirme formu, akran ve grup değerlendirme formu, sınıf içi gözlem formu gibi örneklerle açıklamalarıyla birlikte detaylı bir şekilde yer verilmesi, alanda önemli bir eksikliğin giderilmesi açısından son derece verimli bir çalışma ortaya çıkarmıştır.

Eserin son bölümü “Yurt Dışındaki Türk Çocuklarının Türkçe Eğitimi Alanında Yaşadıkları Sorunlar ve Çözüm Önerileri” adını taşımaktadır ve Nurullah Esendemir tarafından kaleme alınmıştır. Çalışma, göç olgusunun yarattığı sosyal sorunlara değinmekte ve bu sorunların nesilden nesile aktarılacak nihayetinde ana dili sorununa evrildiğini vurgulamaktadır. Mevcut durumu tüm detaylarıyla gözler önüne seren araştırmacı daha sonra ise çözüm önerilerini sıralamaktadır. Alanın politik, bürokratik ve eğitim bilimleri bağlamındaki sorunları hakkında bilgi vermesi açısından önemli olan bölüm, yazarının alandaki bilgi birikimini de gözler önüne sermektedir.

Genel olarak bakıldıĝında “İki Dilli Türk Çocuklarına Türkçe Öğretimi” isimli eser içerdıĝı bilgiler ve düzeni açısından son derece etkili bir kitap olma potansiyeli taşımaktadır. Eserin eğitim ile ilgili kısımları eğitimciler ve araştırmacılar için güncel ve faydalı bilgiler ve derinlemesine yapılmış araştırmalar içermektedir. Bu bilgilerin güncel olması da eserin bir başka olumlu tarafıdır.

Eserde bölüm sonlarına bölümde işlenen konularla ilgili “Sonuç”, “Özet” ve “Değerlendirme Soruları” bölümleri yer almaktadır. Söz konusu kısımlar eserin içeriği ve amacına uygun nitelikte bilgileri ihtiva etmektedir. Dr. Ahmet Karabulut’a ve Dr. Muhammed Tunagür’e dilbilim ve Türkçe Eğitimi literatürüne katkı sağlayacak bu çalışmayı yaptıkları için teşekkür ederiz

Kaynaklar

Demircan, Ömer, *Yabancı Dil Öğretim Yöntemleri*, İstanbul: Der Yayınları, 2013.